

WYCHOWANIE FIZYCZNE I SPORT W BADANIACH NAUKOWYCH

V Konferencja środowiskowa
Poznań, dnia 22 maja 1997 r.

Praca pod redakcją
Eugeniusza Wachowskiego i Ryszarda Strzelczyka

Poznań 1998

Marek Nowacki

Katedra Ekologii Człowieka AWF Poznań

AKTYWNOŚĆ ŻEGLARSKA: UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE I INDYWIDUALNE

Celem artykułu jest sprecyzowanie pojęcia aktywności żeglarskiej, określenie jej rozmiarów i charakteru oraz niektórych uwarunkowań: indywidualnych i środowiskowych.

"Żeglarstwo jest rodzajem aktywności ludzkiej związanej z uprawianiem sportu, turystyki i rekreacji, głównie na sprężcie o napędzie żaglowym" (Encyklopedia 1996). Jest to sport "całego życia", jeden z niewielu, który pozwala na aktywność fizyczną oraz rywalizację sportową przez tak długi okres (Twardowski 1978). Zarówno duża różnorodność form żeglowania, jak i bogata sfera sacrum towarzysząca żeglarstwu (Osiński 1990, Demel 1993), decydują o szerokich możliwościach aktywności związanej z żeglarstwem. Wszystkie te działania określamy szerokim mianem **aktywności żeglarskiej**. O jej poziomie będą decydować czas trwania (liczba lat żeglowania), częstotliwość (liczba dni w sezonie przeznaczonych na żeglowanie), aktywność regatowa, szkoleniowa, szerokość zainteresowań (morze, jeziora), kompetencje (posiadane stopnie), zainteresowania kulturą żeglarską (literatura, sztuka). Ta wielowymiarowość aktywności żeglarskiej oraz duże zróżnicowanie osób uprawiających żeglarstwo (pod względem wieku, zaangażowania, podejścia) czynią żeglarstwo bardzo interesującym, lecz jednocześnie złożonym zjawiskiem badawczym.

MATERIAŁ I METODA

Badaniami objęto 70 osobową grupę żeglarzy z różnych środowisk żeglarskich. Znaleźli się w niej losowo wybrani żeglarze pływający turystycznie po jeziorach Mazurskich, odbywający rejsy po Morzach Bałtyckim i Śródziemnym, a także grupa żeglarzy regatowych. Ankietowani reprezentowali zróżnicowany poziom żeglarski: byli wśród nich kapitanów jachtowych (10%), jachtowi sternicy morscy (15%), sternicy jachtowi (40%), żeglarze jachtowi (34%). Stopień Instruktora Żeglarstwa posiadało 8,2% osób, zaś klasę sportową 4,9%. Ponad 40% osób posiadało wykształcenie wyższe lub studiowało na wyższych uczelniach, 31% badanych stanowiły kobiety. Członkowie klubów żeglarskich stanowili 60% badanych. Dane do analizy zebrano za pomocą kwestionariusza – ankiety, zawierającego skategoryzowane pytania dotyczące: wielkości aktywności żeglarskiej, kompetencji żeglarskich, zainteresowań żeglarskich, a także czynników indywidualnych, i środowiskowych warunkujących aktywność żeglarską.

Przyjęto, że na poziom żeglarski składają się zarówno aktywność, kompetencje jak i zainteresowania żeglarskie. Dlatego zmienna – Poziom Żeglarski jest syntetycznym indeksem - sumą wskaźników: Wskaźnika Poziomu Aktywności (WPA), Wskaźnika Kompetencji Żeglarskich (WKŻ) i Wskaźnika Zainteresowań Żeglarskich (WZZ) (Winiarski 1990). Wskaźnik Poziomu Aktywności (WPA) zdefiniowano jako sumę ważoną następujących elementów: ilości dni żeglowania w roku, stażu żeglarskiego (mierzonego w latach), ilości startów w regatach w roku, ilości szkoleń na obozach, uczestnictwie w poszczególnych formach żeglowania (szerokość aktywności). Wyróżniono następujące formy aktywności żeglarskiej: turystyczne śródlądowe, turystyczne morskie, rekreacyjne (bez nocowania na łódce), regatowe, i szkoleniowe (rejsy lub obozy). W skład syntetycznego Wskaźnika Kompetencji Żeglarskich (WKŻ) weszły następujące elementy: posiadany stopień żeglarski, stopień instruktorski oraz klasa sportowa. Wskaźnik Zainteresowań Żeglarskich (WZZ) odzwierciedla zainteresowania żeglarskie nie związane bezpośrednio z pływaniem, tzn.: oglądanie programów żeglarskich w telewizji, czytanie prasy i książek żeglarskich, słuchanie piosenek żeglarskich, oglądanie koncertów szantowych lub regat żeglarskich.

Do czynników indywidualnych decydujących o aktywności żeglarskiej zaliczono: sprawność fizyczną i uzdolnienia ruchowe, które były oceniane indywidualnie przez samych ankietowanych. O ile o sukcesie w żeglarstwie regatowym w dużym stopniu decyduje sprawność fizyczna zawodników (Pyley 1985, Shephard 1990, Kostański 1991), to w przypadku aktywności rekreacyjno-turystycznej, decydujące znaczenie może mieć subiektywne przekonanie o własnej sprawności fizycznej (Winiarski 1995). W skład czynników indywidualnych włączono także poziom wykształcenia, pięć i sposób rozpoczynania żeglowania.

Do czynników środowiskowych zaliczono: wpływ rodziców, wpływ rodzeństwa i kolegów, oddziaływanie szkoły lub zakładu pracy, środków masowego przekazu, pochodzenie społeczne, jak również bliskość przystani żeglarskiej i wielkość miejsca zamieszkania.

Otrzymane wartości wszystkich wskaźników zostały znormalizowane poprzez przeliczenie ich na wartości skali stenowej. Ze względu na zmienną zależną Poziom Żeglarski, wyróżniono w badanej populacji 3 grupy porównawcze charakteryzujące się niskim, średnim i wysokim poziomem żeglarskim. Syntetyczne wskaźniki poziomu żeglarskiego, poziomu aktywności, kompetencji, zainteresowań, skorelowano ze zmiennymi niezależnymi – czynnikami indywidualnymi i środowiskowymi. W analizie zastosowano nieparametryczny test różnic międzygrupowych Kruskala-Wallisa, współczynnik korelacji τ -Kendalla, oraz analizę regresji (model addytywny). W obliczeniach wykorzystano program STATISTICA.

WYNIKI

Nieco ponad 30% badanych osób pływa przez 30 dni w roku, zaś tylko 3% pływa przez mniej niż 14 dni. Członkowie klubów żeglarskich, przeznaczają na żeglowanie średnio 60 dni, zaś pozostali 27 ($p = 0,05$). W badanej grupie 46% osób zajmuje się żeglarstwem od ponad 10 lat, zaś tylko 21% poniżej 5 lat. Największą popularnością wśród żeglarzy cieszy się pływanie turystyczne po jeziorach, ale prawie połowa osób uprawia też systematycznie żeglarstwo morskie.

Tab. 1. Uczestnictwo w różnych formach żeglarstwa (w %)

rodzaj żeglowania	b.często	często	rzadko	b.rzadko	trudno powiedzieć	suma 1 i 2
turystycznie po jezior.	34.4	37.7	14.8	11.5	1.6	72.1
turystycznie po morzu	13.1	32.8	27.9	23.0	3.3	45.9
rekreacyjnie	4.9	23	26.2	36.1	9.8	27.9
regatowo	4.9	6.6	23.0	60.7	4.9	11.5
szkoleniowo	1.6	6.6	1.6	6.6	83.6	8.2

31% osób startowało przynajmniej raz w regatach w ostatnim sezonie. Szkoleniem żeglarskim zajmuje się 40% osób, dominują wśród nich osoby zrzeszone w klubach żeglarskich ($p = 0, 0006$). Tylko 8,1% osób posiada stopnie instruktorskie.

Tab. 2. Współczynniki korelacji pomiędzy Wskaźnikiem Poziomu Aktywności, a czynnikami składowymi

WPA	lata	dni	regaty	szkole nie	turyst. jeziora	turyst. morze	rekrea- cja
τ - Kendala	0,52	0,45	0,59	0,53	0,13	0,40	0,00

Istnieje istotna, aczkolwiek słaba zależność pomiędzy poziomem aktywności a płcią. Wyższą aktywnością żeglarską wykazują się mężczyźni ($p = 0,01$, $\tau = 0,23$). Nie stwierdzono istotnych zależności pomiędzy poziomem aktywności a odległością miejsca zamieszkania od akwenu żeglarskiego, wykształceniem, wielkością miejscowości zamieszkania. Aktywnością wyróżniają się członkowie klubów żeglarskich ($p = 0,001$, $\tau = 0,52$). Aktywność wzrasta wraz z posiadanym stopniem żeglarskim ($p = 0,001$, $\tau = 0,48$).

Stwierdzono słabą zależność pomiędzy płcią a posiadanym stopniem żeglarskim ($p = 0,05$, $\tau = 0,22$), natomiast ani wiek, ani wielkość miasta czy odległość od akwenu wodnego nie ma istotnego wpływu na posiadany stopień. Wyraźnie wyższymi stopniami mogą pochwalić się członkowie klubów żeglarskich ($p = 0,001$, $\tau = 0,36$). Istnieje też słaby wprost proporcjonalny związek pomiędzy posiadanym wykształceniem, a stopniem żeglarskim ($p = 0,05$, $\tau = 0,18$).

Największą popularnością wśród żeglarzy cieszy się słuchanie szant oraz czytanie książek żeglarskich. Tylko 5% osób ogląda regaty żeglarskie.

Tab. 3. Struktura zainteresowań żeglarskich

Rodzaj zainteresowań	bardzo często	często	rzadko	bardzo rzadko	trudno powiedzieć	suma 1 i 2
Słuchanie piosenek żeglarskich	27,9	29,5	21,3	4,9	16,4	57,4
Czytanie książek żeglarskich	4,9	41,0	36,1	3,3	17,7	45,9
Oglądanie programów żegl. w TV	9,8	31,1	24,6	16,4	18,1	40,9
Czytanie czasopism żeglarskich	11,5	21,3	34,4	18,0	14,8	32,8
Oglądanie koncertów szantowych	3,3	24,6	36,1	21,3	14,7	27,9
Oglądanie regat żeglarskich	1,6	3,3	21,3	55,7	18,1	4,9

Stwierdzono niewielką istotną zależność pomiędzy poziomem zainteresowań żeglarskich a przynależnością do klubu. Członkowie klubów są bardziej aktywni kulturowo ($p = 0,05$, $\tau = 0,19$).

Tab. 4. Współczynniki korelacji pomiędzy Poziomem Żeglarskim, a czynnikami składowymi

r-Kendala	WPA	WKZ	WZZ	Poziom Żegl.
WPA		0,49	0,25	0,66
WKZ	0,76		n.i.	0,65
WZZ	0,30	0,18		0,48
Poziom Żegl.	0,82	0,76	0,65	

Wykryto niewielkie aczkolwiek istotne różnice międzygrupowe w poziomie żeglarskim wśród osób które w różny sposób rozpoczynały żeglowanie ($p = 0,005$). Najwyższy poziom żeglarski prezentują osoby rozpoczynające edukację w organizacjach społecznych (np. harcerstwo) oraz w klubach sportowych, zaś najniższy absolwenci kursów komercyjnych i zdobywający umiejętności w gronie rodziny i znajomych.

Tab. 5. Poziom Żeglarski (wartość w stenach), a sposób rozpoczynania żeglowania

Sposób rozpoczynania edukacji żeglarskiej	Poziom Żeglarski		Istotność różnic
	x	s	
W klubie sportowym	7	2,16	H= 16,3 p=0.003
W klubie turyst.	6,4	1,3	
Na kursie komercyjnym	4,2	1,5	
W organizacji społ.	7,25	2,1	
W rodzinie, znajomi	4,9	1,8	

Istnieje dość silna zależność pomiędzy poziomem żeglarskim, a przynależnością klubową ($p = 0,000$, $\tau = 0,54$).

W wyniku analizy związków pomiędzy poszczególnymi zmiennymi niezależnymi a zmienną zależną – Poziom Żeglarski, zidentyfikowano 4 zmienne istotne dla PŻ. Są to: bliskość przystani żeglarskiej od miejsca zamieszkania, przynależność klubowa, wpływ rodziców oraz płeć.

Zmienne o największym stopniu istotności dla PŻ wykorzystano do budowy równania regresji. Znalazły się w nim zmienne: przynależność klubowa oraz bliskość przystani.

Tab. 6. Współczynniki korelacji pomiędzy PŻ, a niektórymi zmiennymi niezależnymi

r-Kendala	Bliskość Przystani	Przynależność Klubowa	Wpływ Rodziców	Płeć
BP		0,17	n.i.	n.i.
PK			0,18	0,47
WR				n.i.
P				
Poziom Żeglarski	0,39	0,54	0,25	0,25

Tab. 7. Rezultaty analizy regresji

Zmienne niezależne (wg kolejności wprowadzania do modelu)	Beta	R ² *100%	F całk.	p
I Przynależność klubowa	0,57	32,8		
II Bliskość przystani	0,316	42,2	17,95	0,000

W wyniku analizy regresji stwierdzono, że przynależność klubowa żeglarza oraz dostępność przestrzenna (bliskość przystani żeglarskiej) wyjaśniają 42 % wariacji zmiennej – Poziom Żeglarski.

WNIOSKI

1. W wyniku badań znalazła potwierdzenie hipoteza o wysokim znaczeniu przynależności klubowej i uwarunkowań przestrzennych dla poziomu żeglarskiego oraz istotnym znaczeniu organizacji społecznych (np. harcerstwa) w funkcjonowaniu żeglarstwa.
2. Czynniki które nie zostały uwzględnione, a mogą być odpowiedzialne za dużą część wariacji zmiennej Poziom Żeglarski to: poziom motywacji oraz system preferencji wolnoczasowych jednostki.

PIŚMIENNICTWO

1. Encyklopedia Żeglarstwa, pod red. J.Czajewskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
2. Demel M.: O trzech wersjach teorii wychowania fizycznego. AWF Kraków 1990.
3. Osiński W.: Teoria wychowania fizycznego. AWF Poznań 1990.
4. Twardowski Z.: Żeglarstwo sportowe. WSWF Gdańsk 1978.
5. Winiański R. W.: Aktywność sportowa młodzieży. Geneza – struktura – uwarunkowania. AWF Kraków 1995.
6. Pyley M. J., Davis G. M., Shephard R. J.: Body profile of olympic class sailors. Physican and Sportsmedicine, 13, 1985.
7. Roy J. Shephard: The biology and Medicine of Sailing. [W:] Sports medicine, nr 9/2, Auckland 1990.
8. Kosiński L.: Obciążenia startowe w żeglarstwie regatowym. Aktualny stan wiedzy. [W:] Zeszyty Naukowe AWF Gdańsk. Nr 12, 1991.